

**Muziekonderwijs door centra en
muziekscholen in het basisonderwijs**
Een stand van zaken!

Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst
Utrecht, mei 2014

Inhoud

1 Inleiding	4
Opmerkingen vooraf over de onderzoeksresultaten	5
2 Basisgegevens	7
3 Soort muzieklessen per groep gecategoriseerd	9
4 Aantal muzieklessen per schooljaar per groep gecategoriseerd	11
5 Financieringsvormen	12
6 Succesfactoren	14

1 Inleiding

Muziekscholen, centra voor de kunsten en culturele organisaties richten zich steeds meer op het primair onderwijs. Dit heeft voornamelijk te maken met veranderingen in de vraag van scholen naar activiteiten en voorzieningen en vanuit veranderende opvattingen van lokale overheden over de inzet van deze instellingen. Daarnaast zijn culturele instellingen zelf ook op zoek naar andere afzetmogelijkheden dan de gebruikelijke, om werkgelegenheid te vinden en hun positie in het lokaal-culturele landschap te behouden (LKCA 2014¹). De aandacht voor het basisonderwijs wordt overigens mede gestimuleerd door het landelijk programma Cultuur-educatie met Kwaliteit van het ministerie van OCW en regelingen van diverse fondsen, waaronder het publieke Fonds voor Cultuurparticipatie (FCP) met de regeling Cultuureducatie met Kwaliteit, en het private Oranjefonds met de regeling Kinderen Maken Muziek.

Om meer zicht te krijgen op de mate waarin culturele organisaties mede vorm geven aan muziekonderwijs in het basisonderwijs, alsook om informatie te verkrijgen over de wijze waarop muziekonderwijs op scholen vorm krijgt als een partij van buiten daarbij is betrokken, heeft het LKCA een verkennende inventarisatie uitgevoerd. Er is een vragenlijst gestuurd naar 142 muziekscholen en centra voor de kunsten. Achtenveertig van hen (34%) hebben de vragenlijst compleet ingevuld. In totaal startten tachtig organisaties met het invullen van de enquête, maar hebben er 32 deze niet compleet ingevuld. De respondenten zijn evenwichtig verdeeld over grote, middelgrote en kleine gemeenten en voorts ook over Randstad en provincies. Van deze 80 organisaties verzorgt 96,6% (77 organisaties) muziekonderwijs in de basisschool.

In de inventarisatie wordt beschreven hoeveel basisscholen er in het betreffende werkgebied van de muziekschool of het centrum voor de kunsten zijn, en vervolgens met hoeveel scholen er voor muziekonderwijs wordt samengewerkt. Er wordt in totaal met 1.673 van de 3.399 basisscholen samengewerkt en dat betekent dat de respondenten de helft van het aantal basisscholen in hun werkgebied bereiken. Er is voorts een overzicht opgenomen van het soort muzieklessen dat gegeven wordt - zoals algemene muzikale vorming, zangonderwijs, instrumentaal muziekonderwijs en ensemblelessen - en aan welke basisschoolgroepen. Ook wordt vermeld om hoeveel muzieklessen het op jaarbasis gaat en hoe deze lessen gefinancierd worden. De inventarisatie sluit af met de succesfactoren, die de respondenten noemen, die bijdragen aan het geven van goede muzieklessen in het basisonderwijs.

¹ Hagenaars, P., Ijdens, T., Faber, P., Munster, O. van, Smit, H. & Tal, M. (2014). *Lokaal stelsel actieve cultuurparticipatie in transitie. Mapping document bij het advies van de Raad voor Cultuur 'Meedoen is de kunst' (maart 2014)*. Utrecht: LKCA.

Opmerkingen vooraf over de onderzoeksresultaten

Voordat wij op de conclusies van de inventarisatie ingaan is het van belang iets te zeggen over de wijze waarop deze conclusies gelezen en geïnterpreteerd dienen te worden.

Vanwege het tijdsaspect is ervoor gekozen de benodigde informatie via centra voor de kunsten dan wel muziekscholen te verzamelen. Vandaar dat we geen volledig beeld kunnen geven van de stand van zaken van muziekonderwijs, zoals dat door externe partijen in de school wordt verzorgd.

De in de antwoorden genoemde 1.673 basisscholen zijn niet geraadpleegd. Via een steekproef wordt het basisonderwijs momenteel via de monitor primair onderwijs² van Sardes nadrukkelijk over dit onderwerp bevestigd, uitgaande onder meer van de kennisbasis muziek zoals die voor de pabo geldt (zingen, luisteren, bewegen, spelen, lezen en noteren, en reflecteren)³. Bovendien worden in de monitor vragen gesteld over het gebruik van muziekmethodes. De monitor over cultuuronderwijs van Sardes wordt na de zomer 2014 verwacht.

Ander onderzoek dat uitspraken doet over het muziekonderwijs in de basisschool is dat van Tamara van Schilt (2012⁴) naar de waarnemingen, belevingen en waarderingen van leerlingen en scholen met muziek educatieve projecten. Zij deed dit onderzoek in het kader van de FCP-regeling Muziek in ieder Kind, die van 2009-2012 gold.

De muzieklessen wisten verschillende resultaten te bereiken, zoals het plezier dat de leerlingen in muziek maken kregen en de betere muzikale vaardigheden waarover ze gingen beschikken. Daarnaast leerden leerlingen door het samen spelen ook belangrijke sociale vaardigheden, zoals luisteren naar elkaar en elkaar respecteren. Er werd echter niet of nauwelijks een verandering geconstateerd in de competenties van leerkrachten in het geven van muziekonderwijs.

In 2013 inventariseerde het LKCA welke kennis is opgedaan bij de Muziek in ieder Kind projecten van het FCP. Met het programma Muziek in ieder Kind wilde het FCP muziekeducatie voor kinderen van 4 tot 12 jaar bevorderen. Van deze inventarisatie maakte het LKCA een praktische gids met tips en tricks⁵.

² Vragenlijst (2104). *Monitor cultuureducatie in het basisonderwijs 2014*. Utrecht: Sardes.

³ Commissie Kennisbasis PABO (2012). *Een goede basis. Advies van de Commissie Kennisbasis PABO*. Den Haag: HBO-raad, vereniging van hogescholen. pp. 46-50.

⁴ Jans, M., Wijngaart, M. van den, Schilt-Mol, T. van, Tuinder, M. en Balogh, L. (2012). *Muziek in ieder kind. Een evaluatie naar de waarnemingen, belevingen en waarderingen van leerlingen en scholen met de muziek-educatieve projecten*. Tilburg: IVA beleidsonderzoek en advies.

⁵ Bonth, C., Bomhof, G., Eijnden, J. van den., Hess, M., Regt, P., Vermeulen, A. (2013). *Muziek in ieder Kind, de projecten. Naar verankering van muziekeducatie in het primair onderwijs*. Utrecht: LKCA.

Een onderzoek dat ook meer licht werpt op het muziekonderwijs in de basisschool is de gevalsstudie⁶ die het LKCA doet bij negen deelnemers aan de matchingsregeling Cultuureducatie met Kwaliteit. Eind 2014 wordt een tussenrapportage van deze studie gepresenteerd, waarin aandacht voor de ontwikkeling van leerlijnen en de deskundigheidsbevordering van leerkrachten en educatiemedewerkers van culturele instellingen.

Bij de beschrijving van de conclusies van deze verkennende inventarisatie is het uitdrukkelijk niet de bedoeling uitspraken te doen over de kwaliteit van het muziekonderwijs. Het betreft een verkennende inventarisatie van de stand van zaken van muziekonderwijs in het primair onderwijs door gesubsidieerde culturele organisaties.

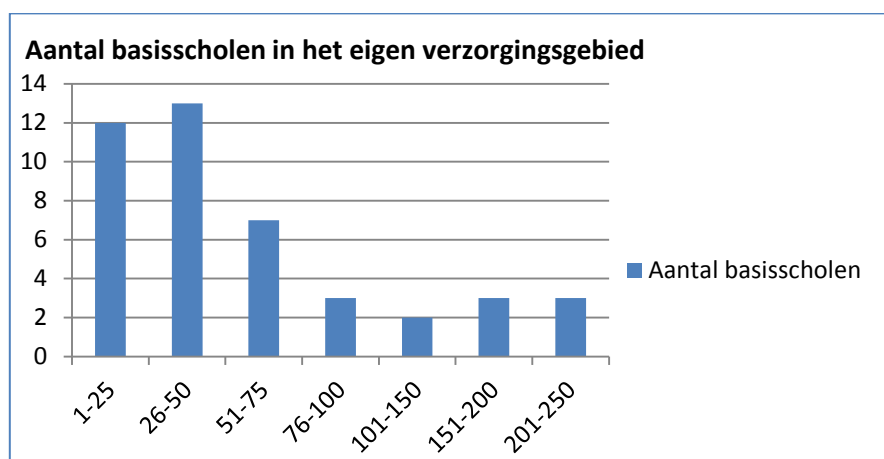
⁶ Hagenaars, P. (2013). *Gevalsstudie ontwikkeling leerlijnen en professionalisering regeling Cultuureducatie met Kwaliteit. Onderzoeksopzet*. Utrecht: LKCA.

2 Basisgegevens

In februari 2014 stuurde het LKCA een enquête via Survey Monkey naar 142 centra voor de kunsten en of categoriale muziekscholen. In totaal begonnen 80 organisaties met het invullen van de enquête.

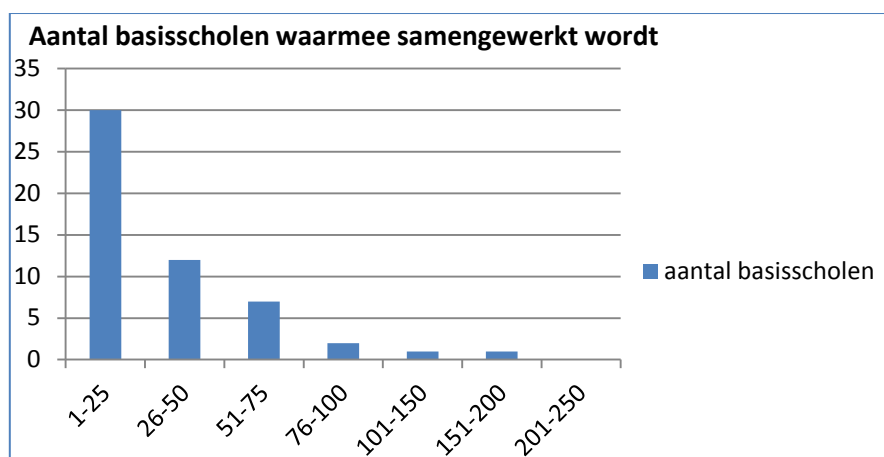
Van deze 80 organisaties, verzorgen er 77 muziekonderwijs in de basisschool, wat een percentage van 96,6 % is. Er zijn dus ook centra en muziekscholen die geen muzieklessen in het primair onderwijs verzorgen. Vervolgens werd gevraagd hoeveel basisscholen er in het eigen verzorgingsgebied of werkomgeving zitten. Deze vraag is door 53 organisaties ingevuld (66,3%) en door 27 respondenten overgeslagen.

Grafiek 1 Aantal respondenten en basisscholen in het verzorgingsgebied van de respondent (N=53)

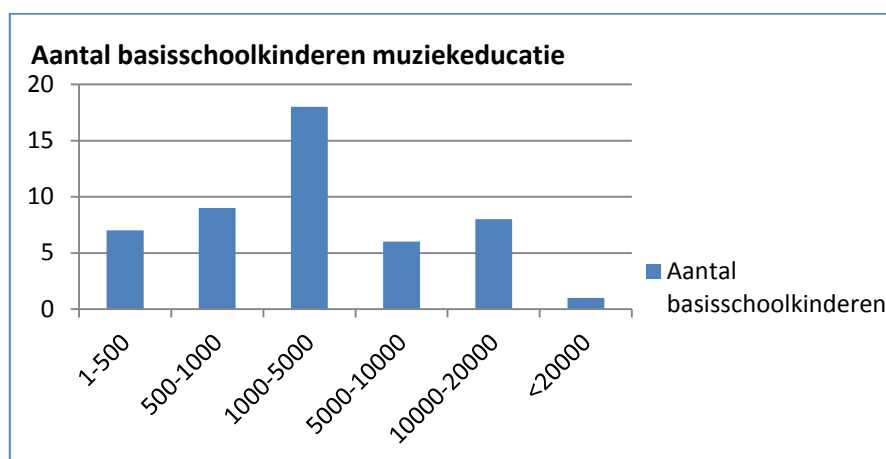
In totaal zijn er 3.399 basisscholen in het verzorgingsgebied van de 53 organisaties. In bovenstaande grafiek is te lezen dat er 12 organisaties tussen de 1 en 25 basisscholen in hun verzorgingsgebied hebben. Het grootste aantal organisaties (13) heeft 26 tot 50 basisscholen in hun verzorgingsgebied.

Grafiek 2 Aantal respondenten en basisscholen in het verzorgingsgebied van de respondent (N=53)

53 respondenten werken met 1.673 van de 3.399 basisscholen samen, wat een percentage van 49% geeft. Het blijkt dat dertig muziekscholen en centra voor de kunsten met 1-25 basisscholen samenwerken, twaalf werken met 26-50 basisscholen samen en zeven met 76-100 basisscholen. Er zijn onder de respondenten vier muziekscholen en centra voor de kunsten die met meer dan honderd basisscholen samenwerken.

Grafiek 3 Aantal basisschoolkinderen, die door respondenten met muziekeducatie bereikt worden (N=53)

In totaal worden door de responderende centra voor de kunsten en muziekscholen ongeveer 170.000 leerlingen bereikt. Vermeld moet worden dat meerdere organisaties ruwe schattingen van het bereik van het aantal basisschoolkinderen hebben gegeven. Wat het bereik betreft zijn er grote verschillen in aantallen leerlingen: instellingen noemen zowel grote als kleinschaligere samenwerkingsverbanden. 18 centra of muziekscholen hebben gesteld tussen de 1.000 en 5.000 leerlingen per jaar te bereiken.

Als we met 34% van de respondenten - goed verdeeld over grote, middelgrote en kleine gemeenten, en over grote en kleinere muziekscholen en centra voor de kunsten - de steekproef beschouwen als representatief, dan zouden de centra voor de kunsten en muziekscholen - uitgaande van de nu grofweg berekende 170.000 leerlingen - samen 500.000 leerlingen bereiken, zijnde 30% van het totaal aantal leerlingen in het primair onderwijs.

3 Soort muzieklessen per groep gecategoriseerd

Er zijn verschillende soorten muzieklessen die gegeven worden op de basisschool. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen Algemene Muzikale Vorming (AMV), zangonderwijs en instrumentaal muziekonderwijs én in groepslessen en ensembles.

Daarnaast is specifiek gevraagd naar het samenspel (vocaal en instrumentaal) en presentatiemomenten, musicals en concerten. Dit alles gecategoriseerd per groep. Bovendien is gevraagd of er een doorstroming is naar de buitenschoolse muzikale educatie.

Deze vraag is door 51 respondenten ingevuld. Er konden meerdere antwoorden worden gegeven. Het aantal respondenten verschilt echter per deelvraag.

Figuur 1 Soorten muzieklessen binnenschools en buitenschools gecategoriseerd

	Groep 1/2	Groep 3/4	Groep 5/6	Groep 7/8	Buiten- schools (4–12 jaar)	n.v.t.	Aantal waarde- ringen
Algemene Muzikale Vorming (AMV)	66,0% (31)	83,0% (39)	74,5% (35)	53,2% (25)	42,6% (20)	2,1% (1)	47
Zangonderwijs	63,6% (21)	75,8% (25)	63,6% (21)	54,5% (18)	42,4% (14)	18,2% (6)	33
Instrumentaal muziekonderwijs	11,6% (5)	18,6% (8)	79,1% (34)	55,8% (24)	44,2% (19)	9,3% (4)	43
Ensembles vocaal	23,8% (5)	23,8% (5)	33,3% (7)	28,6% (6)	33,3% (7)	42,9% (9)	21
Ensembles instrumentaal	9,1% (3)	9,1% (3)	42,4% (14)	45,5% (15)	51,5% (17)	18,2% (6)	33
Presentaties / concerten /musical	41,5% (17)	46,3% (19)	78,0% (32)	61,0% (25)	46,3% (19)	12,2% (5)	41

Uit bovenstaande figuur blijkt dat de centra voor de kunsten en de muziekscholen in bijna alle basisschoolgroepen muzieklessen verzorgen en dat er ook muzieklessen buitenschools plaatsvinden.

Van de 47 respondenten zijn er 46 die AMV-lessen in het primair onderwijs verzorgen. 83% van deze respondenten verzorgen AMV-lessen in groep 3 en 4. 74,5% doet dat in de groepen 5/6. In de laagste en hoogste groepen worden wat minder AMV-lessen gegeven (respectieve-

lijk 66% en 53%).

Een kwart van de respondenten geeft zangonderwijs, dit gebeurt het vaakst in groep 3/4.

Instrumentaal muziekonderwijs vindt het meest plaats in groep 5/6 (79%). Het minst zie je dit terug in de groepen 1/2 en 3/4. Deze vraag is door 43 organisaties beantwoord en vier ervan zeggen geen instrumentaal muziekonderwijs in de basisschool te verzorgen.

Twaalf respondenten zeggen dat zij in de basisschool vocale ensembles formeren en begeleiden. Dat gebeurt vooral in de groepen 5/6. Voor instrumentale ensembles betreft dit 27 respondenten en dat gebeurt vooral in de groepen 5/6 (42%) en 7/8 (45%). Zeventien respondenten geven te kennen instrumentale ensembles buiten school te formeren en te begeleiden. Presentaties, concerten en musicals hebben een duidelijke rol bij 36 van de 41 respondenten. Die vinden vooral plaats in de groepen 5/6 (78%) en 7/8 (61%).

Het muziekonderwijs in de basisschool bestaat in onderbouw en bovenbouw uit AMV-les en zangonderwijs, terwijl instrumentaal muziekonderwijs voornamelijk in de bovenbouw van de basisscholen gegeven wordt en ook de instrumentale ensembles vooral daar te vinden zijn.

4 Aantal muzieklessen per schooljaar per groep gecategoriseerd

Aan de respondenten is gevraagd hoeveel muzieklessen er per schooljaar aan welke groepen gegeven worden en hoeveel buitenschoolse muzieklessen er zijn. Deze vraag is door 50 respondenten beantwoord, maar het aantal respondenten verschilt per deelvraag.

Figuur 2 Aantal muzieklessen per schooljaar en per groep gecategoriseerd

	Groep 1/2	Groep 3/4	Groep 5/6	Groep 7/8	Buiten- schools (4-12 jaar)	n.v.t.	Aantal waarde- ringen
1 - 6 muzieklessen per jaar	65,0% (13)	65,0% (13)	60,0% (12)	75,0% (15)	30,0% (6)	15,0% (3)	20
6 - 15 muzieklessen per jaar	56,0% (14)	60,0% (15)	52,0% (13)	48,0% (12)	56,0% (14)	16,0% (4)	25
15 - 30 muzieklessen per jaar	40,6% (13)	62,5% (20)	84,4% (27)	62,5% (20)	34,4% (11)	0,0% (0)	32
> 30 muzieklessen per jaar	56,5% (13)	69,6% (16)	73,9% (17)	52,2% (12)	17,4% (4)	13,0% (3)	23

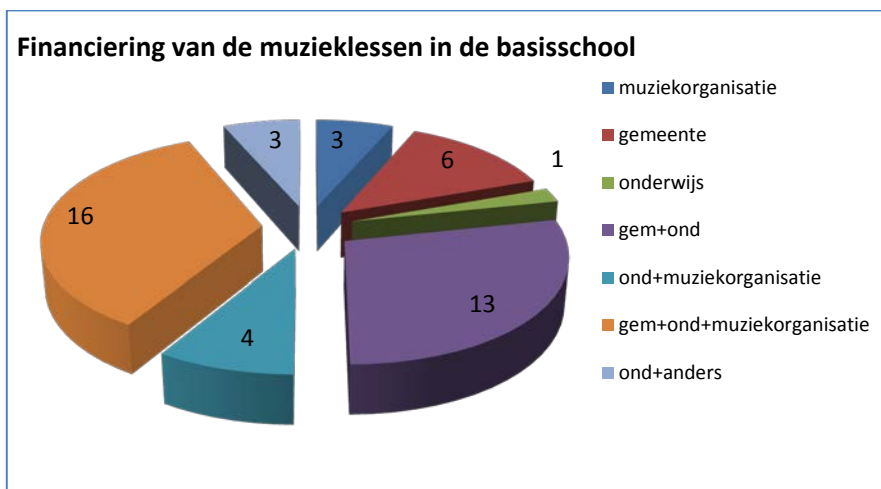
De onderbouwgroepen van de basisscholen uit het verzorgingsgebied van de respondenten nemen nogal gevarieerd lessen af van de respondenten. Scholen nemen zowel 1-6 lessen per jaar af als meer dan 30 lessen in een schooljaar.

Voor de groepen 5/6 geldt dat die in meerderheid vijftien en meer lessen per jaar afnemen van de responderende centra of muziekscholen. Dit geldt in mindere mate voor de groepen 7/8.

5 Financieringsvormen

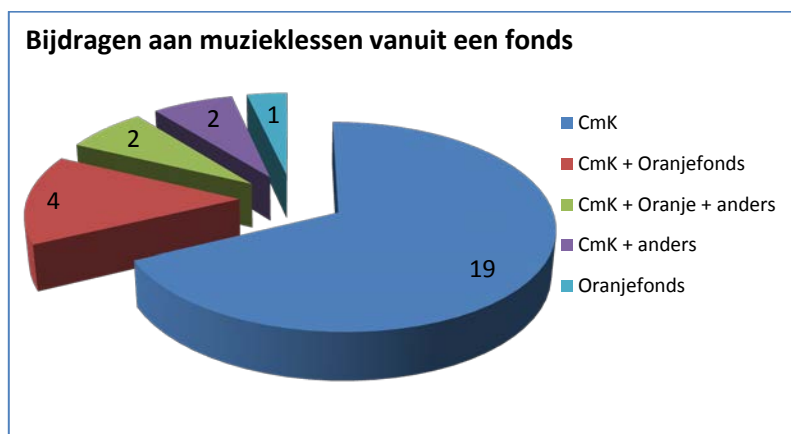
Op de vraag hoe de muzieklessen in de basisschool worden betaald geven 46 respondenten een antwoord. De muzieklessen worden grotendeels gefinancierd door de gemeente, het onderwijs en de muziekinstellingen samen (16 respondenten). Daarnaast zeggen 13 respondenten dat de gemeente en het onderwijs samen de muzieklessen betalen. Zes respondenten vertellen dat de gemeente de muzieklessen betaalt. Bij de financiering is bij 35 respondenten de gemeente betrokken (76%). Bij 37 respondenten is het onderwijs medebekostiger (80%). Daarnaast zeggen vier organisaties dat de muzieklessen in de basisschool gefinancierd worden via de combinatiefunctionaris c.q. cultuurcoach. Tenslotte noemen drie organisaties amateurkunstverenigingen als medefinancier.

Grafiek 4 Manieren waarop de muzieklessen wordt gefinancierd (N=46)

In totaal ontvangt 61% van alle respondenten (28) een bijdrage vanuit een of meerdere fondsen. De meeste respondenten (27 van de 46) ontvangen geldmiddelen via hun deelname aan de matchingsregeling Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK) van het Fonds voor Cultuurparticipatie.

Grafiek 5 Bijdragen aan muzieklessen vanuit een fonds (N=46)

Daarnaast zijn er zeven organisaties die gelden ontvangen van het Oranjefonds, middels de regeling Kinderen Maken Muziek.

Ook zijn er achttien muziekinstellingen (39%) die geen bijdrage van fondsen ontvangen en de muzieklessen in de basisschool zonder deze bijdrage financieren.

6 Succesfactoren

Aan de respondenten is de vraag gesteld om vier succesfactoren te noemen die bijdragen aan het geven van goede muzieklessen in het basisonderwijs. Hieronder volgt in volgorde van vaak genoemd naar minder vaak genoemd een opsomming van de door de respondenten genoemde succesfactoren.

Vakdocent (38 respondenten):

deskundig, goed, inspirerend, enthousiast, kwaliteit, gecertificeerd, geschoold, gemotiveerd.

Groepsleerkracht (26 respondenten):

betrokkenheid, investering, gemotiveerd team, nauwe samenwerking, enthousiast, draagvlak van het leerkrachtenteam, ook leerkrachten krijgen muziekonderwijs, goede samenwerking met de groepsleerkracht.

School en directie (21 respondenten):

draagvlak binnen de school, overeenstemming over meerwaarde, ondersteuning vanuit directies, muziekonderwijs als vaste plaats in het curriculum.

Kinderen (18 respondenten):

inspelen op belevingswereld van de kinderen, kinderen leren samenwerken, ieder kind kans op muziekonderwijs.

Samenwerking (13 respondenten):

met de amateurkunst, binnenschools doorstroming naar buitenschools, verbindingen leggen met omgeving en amateurkunst, samenwerking en draagvlak van de gemeente.

Inhoud en presentaties (18 respondenten):

aansluiten op thema's uit onderwijsprogramma, andere vakken, kerndoelen, curriculum, vraaggericht werken, op maat, werken naar presentaties.

Lesmateriaal en instrumentarium (11 respondenten):

voldoende instrumentarium, veel keuze, goede lesmaterialen, elektronische leeromgeving.

Communicatie (11 respondenten):

goede communicatie en organisatie, snel reageren, duidelijke planning, evaluaties, kennis van het onderwijs, de taal van het onderwijs begrijpen.

Leerlijn (9 respondenten):

continuïteit, doorgaande leerlijn, structureel, aaneengesloten lesblokken.

Financiering (7 respondenten):

voldoende middelen, bereidheid.

Colofon

Muziekonderwijs door centra en muziekscholen in de basisschool. Een stand van zaken!
is een publicatie van het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA).

Projectleider:
Chantal de Bonth-Vromans

Tekstbijdragen en advies projectteam:
Gert Bomhof, Jan van den Eijnden, Piet Hagens, Heidi Heinonen, Marlies Tal & Anneloes Vermeulen

Mei 2014

© Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA)
Kromme Nieuwegracht 66
Postbus 452
3500 AL Utrecht
030 711 51 00
info@lkca.nl